

2026-01-15

REMISSVAR
Fi2025/02010

Finansdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Promemorian Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner

SmåKom är en nationell organisation för små kommuner. Vi har för närvarande 77 medlemmar, vilka består av de till befolkningstalet mindre, men ofta till ytan större, kommunerna i Sverige. Samtliga av våra medlemskommuner har färre än 15 000 invånare.

Övergripande kommentarer till promemorian

Bland SmåKoms medlemskommuner finns både vinnare och förlorare i alla former av utjämnningssystemet. SmåKom kommer därför inte ta ställning till det ekonomiska utfallet för enskilda medlemmar i detta förslag. Däremot ställer vi oss kritiska till följande delar i promemorian:

- Att rycka ut en liten del ur en helhet bidrar till en mer orättvis ekonomisk fördelning mellan kommunerna. Uttalandet att det eventuellt kommer att bli fler delar av utjämnningssystemet som ska ses över ökar än mer svårigheterna för kommunerna att planera långsiktigt
- Träffsäkerhet åsidosätts till förmån för enkelhet i beräkningen av tillägg för administration
- Befolkningsmässigt små och glesa kommuner ställs emot varandra och kostnaden för administration får i princip inget ytterligare tillskott utan förslaget är i huvudsak en omfördelning mellan redan ekonomiskt ansträngda kommuner.
- Vi ifrågasätter starkt att man frångår regeln om införandebidrag.
- Promemorian är tydlig i sin syn att syftet med detta utjämningsförslag är att indirekt tvinga små kommuner till kommunsammanläggningar

Nedan utvecklar vi vårt resonemang inom respektive område.

Helhetsperspektivet är nödvändigt

SmåKom är starkt kritiska till att ur hela utjämnningssystemet som består av fem delar endast ta ett av åtta kriterier ur delen som berör kostnadsutjämnning. Detta görs dessutom utan att uppdatera glesbygdsvariabeln till en mer träffsäker modell. Förslaget ger inte kommunerna ersättning för de faktiskt administrativa kostnaderna på ett logiskt eller rättvisande sätt.

Samtliga av våra medlemskommuner efterfrågar långsiktiga planeringsförutsättningar. Det förslag som promemorian lägger fram, som endast berör en liten del i utjämningsystemet, men som ger betydande konsekvenser för många av de mindre kommunerna, på ett eller annat sätt, skapar osäkerhet och farhågor inför framtiden. Om fler justeringar i utjämningsystemet planeras framöver, vilket har aviserats, måste tydlig information om detta ges innan det går att ta ställning till det förslag som promemorian föreslår. Helhetsperspektivet i utjämningsystemet är nödvändigt för långsiktig planering av den kommunala verksamheten.

Träffsäkerheten åsidosätts

Den klassindelning av kommuner som används idag och fortsatt föreslås användas i promemorian tar inte hänsyn till faktiska förutsättningar, i varje klass antas kommunerna ha samma förutsättningar, trots att det kan vara stora skillnader i till exempel folkmängd. Exempelvis får en kommun med 3 000 invånare mindre pengar än en kommun med 9 000 invånare eftersom den klassindelning som används idag inte fångar kommunernas faktiska bosättningsstruktur.

SmåKom anser att den beräkning av gleshetsvariabel som tagits fram av Lunds universitet till utredningen Nätt och jämnt (SOU 2024:50) och som ligger till grund för utredningens nya modell att beräkna gleshet är den modell som ska användas framgent. Att skruva i den nuvarande modellen skapar inte en mer träffsäker modell vilket borde äga ett större syfte än att beräkningen ska vara enkel. Om Lunds universitet, som har en hög kompetens i denna fråga, ges i uppdrag att förvalta och uppdatera modellen skulle detta kunna skapa en långsiktig, träffsäker modell.

Endast en omfördelning mellan små och glesa kommuner

Förslaget i promemorian kommer att påverka fler kommuner än i nuvarande utjämningsystem. Genom att bara beräkna på den administrativa kostnaden och politisk verksamhet skapas en obalans i utjämningsystemets helhet i synnerhet när omfördelningen i huvudsak sker mellan små och glesa kommuner och inte berör de mer ekonomiskt starka kommunerna som har lägre administrativa kostnader per invånare.

Avsteg från regeln om införandebidrag

En av de fem delarna i nuvarande utjämningsystem är regeln om införandebidrag. Detta bidrag är för att mildra effekterna och ge kommuner tid att anpassa sig efter nya ekonomiska förutsättningar som uppstår av bidragsminskningar eller avgiftsökningar. Det som i större kommuners budgetar kan ses som smärre kostnader eller försumbara förändringar är, för små och glesbefolkade kommuner, kostnader eller förändringar som kan vara av stor betydelse.

Det är inte helt tydligt i promemorian hur införandebidraget kommer att hanteras vid justering av beräkning av administrationen. SmåKom utgår från att det blir ett införandebidrag då de ekonomiska konsekvenserna för flera av våra medlemskommuner blir rejält kännbara.

Uppmaning till kommunsammanläggning

I denna mycket korta promemoria finns hänvisning till behovet av kommunsammanslagning vid tio olika tillfällen. Genvägen att via utjämningsystemet uppmana kommuner till sammanläggningar anser vi är synnerligen oetiskt. Att slå samman kommuner norr om Gävle skapar bara mer ytstora och glesa kommuner än de som finns idag. Vissa små kommuner söder om Gävle skulle, rent teoretiskt, kunna vara ekonomiskt gynnade av någon form av samgående.

SmåKom är inte emot frivilliga kommunsammanläggningar, det finns både förtroendevalda och tjänstepersoner i våra medlemskommuner som kan se fördelar med att gå samman med en annan kommun. Men det är en fråga för dessa kommuners invånare och ska inte vara en pålaga från staten. Att då, via utjämningsystemet, försöka tvinga samman kommuner anser vi är helt fel väg att gå.

Ölandsexemplet talar sitt tydliga språk, vid två tillfällen har Borgholms och Mörbylångas kommun lyft frågan om att slå sig samman och bilda Ölands kommun, men folket har sagt nej. Man ska inte förringa den lokala samhörigheten som människor känner i sina kommuner, och att undergräva och utarma den lokala demokratin är inte det som behövs i dagens Sverige där vi kämpar för att få fler att engagera sig inom politikområdet.

Avslutningsvis

SmåKom anser att förslaget i promemorian ”Justerad beräkning av administration i kostnadsutjämnningen för kommuner” inte fullt ut når den träffsäkerhet för att stödja små- och glesbefolkade kommuner som man menar är syftet.

Förslaget som den parlamentariskt tillsatta och eniga utjämningskommittén presenterade i juli 2024, är för SmåKoms medlemmar, trots att det finns vinnare och förlorare även där, det förslag som bäst skapar så likvärdiga förutsättningar som möjligt inom kommunsektorn.

Yoomi Renström
Ordförande

Charlotta Haskovec
Verksamhetsledare